

i nastavljam put

željko sabol

Putovao sam prokazanim poljem. Povelu su me da vidim prošli kraj; zidine i groblja, mučilišta kojima smo mirno prilazili. Duga tišina, a živa glasa niotkud. Samo je moj korak odjekivao, između griznje i cjelova koga je zaustavila studen. Nikoga ništa nisam pitao, niti govorio o gradu u kome sam sada nastanjen, o visoku zidu što me dobro štiti. Znam da se prošlost mora vratiti, da će se skoro za tegnuti konop a na točku bit će raspeta tjelesa. Ne moras daleko tražiti, povrat se i sačekaj do sutra. S vasko nam prijeti ista moćna ruka, svjedocić će svi koji je vide. Ogroman je prah nad cestama gdje smo jutros slobodno nastupali, dim i povik žitelja koji nikome ne pripadaju, koji znaju kamo idu. Dok se na njihovu tragu čitav jedan svijet izmijenio, nekaku slijedeć kro što se vraća tamo odakle je jednom istekao. U dane nistavih preobraženja, dane koji se pomalaju iz pepela.

II

Živim na posjedu koga nije moguće razdijeliti, među stvarima gdje posioji jedinstvo, jaka utjeha. Nisam dovoljno pazio, nisam bio budan, siguran da sve je samo meni namijenjeno. Moj grijeh je u tome što sam potjerovao lukavstvu. Cemu da se čudim: samohrana majka jednom će nas protjerati. Na bespuću smo sretno okupljeni, ali gordost nije potrebna tamo gdje u ponoć nema sna ni svjetla, ni

odjeće za put u hladan dan. Mislim o hljebu i vodenicama koje rade, koje će i dalje raditi bez naše pomoći. Samo je bijeda pravi dobročinitelj, pruža nam zakon, cijelo očišćenje. Što da vam kažem, grane voćaka s kojima još ništa nisam ubrali, nego da obuzdate svoju plodnost koja nas bez daha zatire.

III

Nisko sam pao. Govore mi da sam zaštitnik, a što će biti s nama ako ovo potraje još nekoliko dana? Kad idem, idem kroz tjesnace, govorim li: preda mnom je onaj što je već oglasio. Kao da se najinjem nad pomor, osjetit ću priso najludu brzinu. Oduvijek u istoj bespoštednoj igri moje je da lažne zlatnike prepodnam. Krvave nam ruke, svaki dan proboden, tek što nas opet nisu raspeli. Napustit ću porodicu jer je dugo nisam vidio. Iz mrak stvaram zvijer koja se prilježava, oštri su joj zubi na mom nijemom grlu. Uzmičem u skoku, toliko smo slični. Moja je ljubav posrnula među godišnjim dobima, tako sitna da je ne prepoznajem. Podijeljena, ničija.

IV

Učitelj! naši nisu više s nama, nisam bio pozvan a ipak sam ovdje. U tami plamen ne razabiremo, još nam se oči nisu privikle. Učinio sam što je prelazio moje snage, malen je taj prilog ali trajniji od svega što ste vi poklonili. U obilju se javlja prva kletva, u jednoj slobodi koja mi je darovana da me zaslijepi. Ako je ovo ipak hodočašće, gdje mu je cilj, gdje posvećeno mjesto na kom se mora doprijeti čudo? Ni oni s najboljim vidom nisu vidjeli, ni koristi od zdravih neće biti. Sve veća opasnost u nedažnoj igri, u svakoj žili kuca pobuna... Spokojan je hlad visokih stabala, i voda u jezeru nepomično kao svakog dana. Odmetnute, i sad se vraćam jer je prerano za počinak. Ne mislim na to kako me dočekujete, ni s polja vaših već ne pitam ništa, no jedan sam od vas, dosad nepoznat, na istom mjestu rođen, istom pokopan.

V

Pognute glave lutam zemljom koja me u svakom času može izdati. Zaboravio sam imena voda, starost raslinja, od snažnog sjaja sad sam daleko. Najbliži su nam okrenuli leđa. Mogu stajati na pragu, umrijeti od gladi, pasti od hladnoće. Otac me više neće poznati. U mene je domu svečanost. Naslućujem svetlosti, vino, glasove. I nastavljam put, gibim se u šumi. Na mene se ovdje ne računa. (1967)

skice leta

tanja kragujević

Eto ptica nebeska donosi mi glas — negde u daljini pla-vevtila se razdvojavaju.

Pevaj ptice nebeska u srcu mog bagrema, ne idi ptice nebeska, dalje od mog zavrana!

Prhnu ptica nebeska odnese mi glas, za njom u daljini pletivela se sklupaju.

III

Sa kišom plače malo cveće na prozorima niskih kuća u Horgošu. Preko puta stanice

jedna nedeljna noć lup-puje u pospanim očima gostionice Kod belog gutuba.

(... „Mali bunar, okrugli bunar imam u dvorištu, — mala devojku, crnu devojku imam u susedstvu...“)

Tužni ljudi pevuje vesele pesme i naručuju hladno pivo, u ciganskom orkestru nedostaje cimbalu.

Kao zadocnela seoska dama u crnom odmiče noć prema nekoj udaljenoj kući na kraju žitnih polja; voz ulazi u stanicu. Zaustavila se žulska kuća na zastupim prozorima niskih kuća u Horgošu.

V

Dode vreme kad nam dani na tužne jeseni biče, a leto nam tek u srcima čarobne požare spremja, dode vreme kad utihnu reči i nestanu zvuci, kad pomislimo: gle čuda, na svetu mi boja više nema; dode tako neko vreme kad pusti zalud bi hteli negde da se sakrijemo, dode nekad takvo vreme kad živimo i pomalo umiremo.

VIII

Možda opet sanjam, možda opet tuđo sanjam, predele na domaću sna.

Možda opet tražim, možda zalud opet tražim izgubljeni novčić meseca po prostranstvu nebeskog dna.

ili ipak stvarno mrak u šiblju započinje ponoćnu misu, ili ipak stvarno u trskama vidim mlau, moćnu Tisu.

Na kraju grada desio se požar Izgorela je šuma visokih borova U meni. Mhadić koga su nekako čudno zvali Trebalo je to da nastiže Ali za jedno slikarsko platno Pustoš je bila prevelika.

A nedostajalo je još i nekoliko osnovnih [boja

Mhadić koji se tako čudno zvao Rekao je da bi trebalo da se zaboravi On naravno nije znao Da je toliko visoka bila Ta šuma borova u meni.

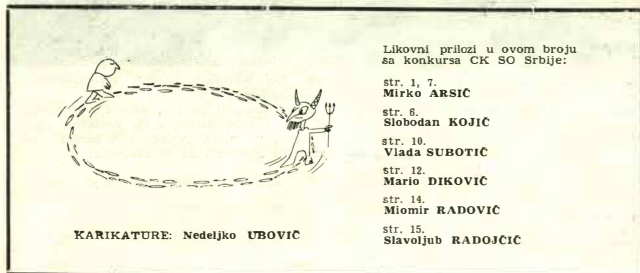
15007239

„igra vatrom“ sretena asanovića

Novica PETKOVIĆ

ratna događanja, a hvatao stalno njihove reflekske u ljudskoj psihi. Po tome bi njegove priče bile psihološke. No, pre svega ostaloga, one su samo nekoliko subjektivnih odraza opšteg ratnog meteža. I ovdje je ono što je najvrednije u Igru vatrom, ono zbog čega ova knjiga zavređuje pažnju: objektivna događanja data su u poverenom subjektivnom odrazu u čoveku. Time se stvara izvesna egzistencijalna atmosfera. Kretanje na granici sna i jave pružalo je autoru mogućnost da sačini nekoliko izvanrednih priča. Asanović je imao sve potrebne uslove da stvori priče koje bi mogle da predstavljaju remek-dela u svojoj vrsti i u okviru našeg jezičkog područja. Međutim, on takvu priču nije napisao, ni jednu jedinu. Za njega je taj cilj, bar u ovoj knjizi, ostao dosta daleko.

Situacije ratne ugroženosti Asanović je mogao da univerzalizuje, da ih produži do opštih značenja ugroženosti ljudskog smisla. Kratka prozna forma mu je omogućavala da izabrane životne trenutke, uokvirene krajnje funkcionalnim pejzažom, tako književno oblikuje da osetimo prisustvo dubljeg smisla. Univerzalizacija je mogla da ide sve do mitskih nagoveštaja i simbola. Oskudan crnogorski ambijent, opora snaga, stalna prisutnost elementarnog događanja (rat je doveo u pitanje sve zabrane i pregrade), to je dovoljno ubedljivo podneblje za događanje osnovnih ljudskih drama. Nas ne mogu da interesuju više ratne zgode i nezgode; nas u književno-estetskoj tvorevini interesuje pre svega svest o čovekovoj poziciji, o njegovom nastojanju da u takvim kritičnim trenucima svoje istorije prisepita sebe, da se suoči sa samim sobom

KARIKATURE: Nedeljko UBOVIĆ

Likovni prilozii u ovom broju sa konkursa CK SO Srbije: str. 1. 7. Mirko ARSIC str. 6. Slobodan KOJIC str. 10. Viada SUBOTIC str. 12. Mario DIKOVIC str. 14. Miomir RADOVIC str. 15. Slavoljub RADOVIC

Kratka priča je statična prozna forma uglavnom po tome što ostaje u granicama jedne životne situacije, jednog životnog prizora, čak jedne jedine slike. U njoj nema grananja, asocijalivnog povezivanja kojim se uključuju novi pripovedni motivi, nego je sav napor usredsređen na ispunjavanje značenja koja izabrani motiv u sebi može da sadrži. Kratka priča zahteva izvanrednu disciplinu: sve mora da bude u skladu sa osnovnom i jedinom slikom, svako poređenje, svaka asocijacija mora da bude usaglašena sa celinom, tj. ne sme da odvodi u novi splet sliktij i značenja. Tim stalnim ograničavanjem, kojeg je autor svestan, dobija se nedeljiva prozna celina, koja nastaje u jednom dahu. Međutim, ovim sužavanjem pripovednog zahvata nikako se ne ide prema realističkoj deskripciji izabranog detalja, nego prema viđenju. Umesto zahvata u dinamiku međusobnih odnosa i događanja, ovdje se ostaje u granicama jedne slike, samo što ta slika, njeno značenje, mora zato da bude produbljena do svojevrstne umetničke vizije. U tome je majstorstvo izratke priče.

Ova prozna forma, dakle, zahteva jedinstvenost u sadržaju i motivu, ali isto tako i moć da se u izdvojenom uzetom detalju stvarnosti otkriju opšta značenja. Sretan Asanović je, po svemu sudeći, bio svestan ovih zahteva, i zato njegove priče, objavljuje u knjizi Igra vatrom, tendiraju ka jednostavnosti viđenja, ika slika koja se u istovremeno i deskriptivne i vizionarne. Upravo to im i daje izvesnu draž, ono čime mogu da nas zainteresuju. Asanović je, uglavnom, preokupiran ratnom tematikom: interesuju ga različite životne situacije u kojima se čovek našao za vreme poslednjeg rata. Njega ne interesuje sam rat, nego ratna atmosfera, koja ugrožava čoveka. U stvari, ugroženost čoveka (u ratu) njegov je tema. Ove priče nisu ništa drugo do različiti trenuci, različiti snimci te ugroženosti. Za takvu autorovu preokupaciju forma kratke priče je zaista pogodna. Mogućnosti za šire opise ne postoje, ne postoje, isto tako, ni mogućnosti za risonalne ili bilo kakve druge šire zahvate; u priči za koju se opredelio Asanović postoje samo mogućnosti da se, iz različitih aspekata, fiksiraju trenuci jednog opšteg stanja.

Igra vatrom sadrži nekoliko interesantnih psiholoških situacija i slučajeva. Svaka priča nam predložuje po jedan ratni prizor, isječak iz ratnih proživljavanja. Ali događaji nisu takvi da bi mogli da nam se nametnu svojom dramatičnošću; Asanović je ostavljao po strani krupna

— sa mnogim svojim konvencijama i sa zadnjim razlozima svog postojanja. Asanović je ratno morao svoje priče da stegne u nekoliko viđenja, nekoliko književno uobličeni kritičnih egzistencijalnih situacija. Igra vatrom, čudno, sadrži takve situacije, ali ne sadrži književnu svest i estetsko-oblikovanu kritičnost koje bi date situacije uzdigle do posebne umetničke vizije.

Životna materija, aspekt iz kojeg je posmatrana, književna forma, sve to u Igru vatrom obećava mnogo. I ne samo da obećava, nego nam donekad i surerije viši književni domet: ono što je pred autorom stajalo samo kao mogućnost izgleda nam kao književno ostvareno. Međutim, kad sve ove priče pogledate u sklopu koji sačinjava knjiga, kad ispitajte, mačkar i letimično, autorov stvaralački postupak, onda vam postaje jasno da Asanović nedostaje ona književna kritičnost koja bi ga uzdigla do egzistencijalne problematike čije prisustvo osećate u ovim pričama. Njemu je nedostajala moć da je književno artikulise. A to je presudno. To je presudno toliko da njegove priče u ovoj knjizi svodi na zanimljive pokušaje, na priče koje, svežinom i relativnom literarnom pismenošću, nisu ispod razine savremene jugoslovenske proze, ali koje će, najverovatnije, imati sudbinu „dobrih“ književnih tvorevina, naime onih koje ne osvajaju novi, vlastiti književni prostor, nego se utapaju u ritam književne inertnosti trenutka. Da bi osvojile vlastiti prostor, njima nedostaje estetsko-kritička svest koja bi problematiku u koju je Asanović zahvatio tako organizovala u književnu strukturu da njena značenja postanu univerzalna u onoj meri koja je u ovom slučaju bila nepohodna.

Igra vatrom je knjiga koja izneverava: obećava dosta, a ostvarila je samo nezadovoljne domete interesantne savremene priče. Za nju bi se moglo reći da nije iskoristila šansu koja joj se pružala: da u stešnjenim okvirima kratke priče da autentično i osobeno viđenje nekoliko egzistencijalnih situacija u kojima se čovek našao u ratnim okolnostima. Umesto toga, Asanović uglavnom ostaje pri interesantnosti psiholoških situacija ili pogodnosti literarnog motiva. Drugačije rečeno, njega interesuje sama životna situacija, i nemoćan je da je umetničkim transponovanjem uzdigne do univerzalnog smisla i značenja čovekovog položaja u jednom određenom trenutku njegove istorije.